

Балкарин экономикаин болн культурин өслт

Балкар ăмтнă автономинь тогтасн, партъ болн правительствин шийдвр гарсн цагас авн күс-дундур джил давб. Эн цагин эргцд—1957 болн 1958 джилмүдт балкар келн-ăмтн. Кабардин-Балкарск АССР-т хăрү нуулж ирăд, урднъ бăйсн тѳрсн газрарн бүүрлцхăв.

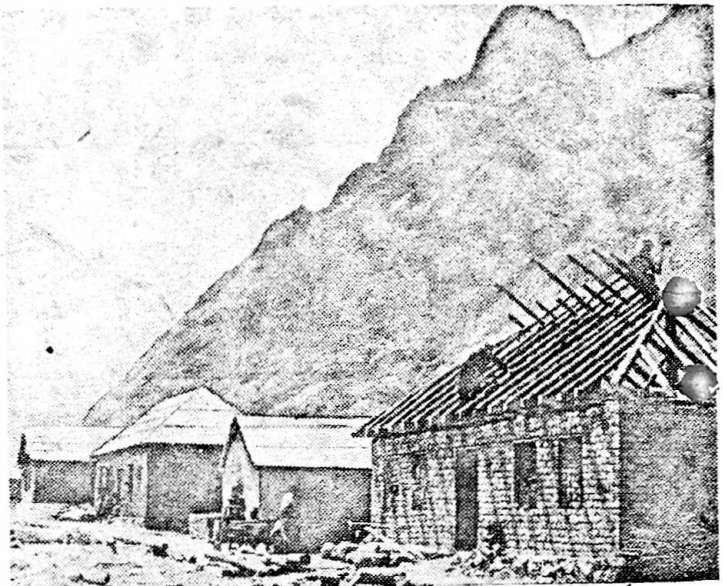
Урд болхла, балкарин зăрм селăд эдл-ахунд бăăхд эвго газрмудар бүүрлгдсн билă. Одгă цагт бăăхтă, сăн газрмудар болн зăрм кабардинск селăдăр эдн бүүрлцхăв. Балкар ăмтнă ик зунь гилтă республикин колхозмудар болн совхозмудар, теднă зăрмснъ балгьсар бăаршдж, промышленени предприятиясър болн учрежденьсър кѳдлджăцхăнă. Шин бăргдсн болн ясгдсн селăдăр, сельск Советс болн шин колхозмуд бүүрлгдв.

Кабардинцир, орсмуд болн нань чигн келн-ăмтнă куч-кѳлсчир иньгллгъни дѳнъгăн балкарцирт күүрлцхăв. Шин бүүрдсн балкарск колхозмуд газр таслгддж ѳггдхлăрн, ганцн эврăннъ райондт биш, талин райондас бас ѳггдв, ѳлгүрлхд Уражайненск, Терск болн нань чигн райондас 6880 гектар тăрăнă газр ѳггдв.

Балкарск колхозмудар ѳдр ирвăс мал-агърусна тонь улмар ѳсăд йовна. ѳлгүрлхд, 1958 джилн июлин эклцър энд 35.000 хѳн, ѳкрмүд, мѳрд болн нань чигн мал билă.

1957 джилд Чегемск района куч-кѳлсчирин селвăрăр, кабардинск болн балкарск колхозникуд дунд Иньгллгъни ѳдр бүүрлгдв. Эн ѳдрлă эврăннъ ах-дү болгч балкарцирт сăн тохмта малмуд, буудя, селăнă эдл-ахун машид болн зер-зев, мажар тергд кабардинск куч-кѳлсчир белглцхăв. Балкарцир бăăх, республикин наадк райондар бас ним байрта харгъц болцхав. Тегăд кабардинск болн орс колхозмуд дѳнъ гидж, кесг олн мажар тергд, мѳрнă зи, буудя болн бодниц ѳгцхăв.

Колхозникуд болн совхозмудин кѳдлăчир, келжăх кѳдлмштăн шумгъагъар орлцсар, хурта-чинигтă сăн цаг болсар, эн джил республикăр, тер тоод балкарск колхозмудар цуг селăнă эдл-ахун культурин сăн ургъц ургъадж авгдв. Чегемск района Байсулатовин нертă, Эльбрусск района Мусукаевин нертă бо-

Кабардин-Балкарск АССР. Верхнъ Балкартн бѳргѳджѳх, ăмтн бăйх гермүд.

лн нань чигн колхозмуд ургъц авлгъарн иилгърлцхăв.

Республикин промышленени предприятияс, тедн дунд бăарн газрин промышленени предприятияс производствени, ăмтн бăйгд болн талин гермүд балкарцирт бăрлггнд шумгъагъар орлцхана. Государств балкарцирт ик килмджăн ѳгч, тосхлтин материалар, гермүд бăрхднъ удан болзга ссуд ѳгч дѳнъннă. Тегăд 1958 джилн тўрўн ѳралд балкарск колхозмудар 3.170 миньгън шифер ѳггдв. 1958 джилд РСФСР-н Министрмүдин Совет, 19 сай арслнъга ссуд бийдăн гермүд бăрлггнд балкарцирт ѳгв. Дав зуур дѳнъ гилж талданар чигн мѳнъгн ѳгдв. Колхозмудар шишлнъ тосхлтин бригадмуд бүүрлгддж, балкарин селăн газрмудар, бийдăн гермүд бăрлггн шулугъар келддж йовна.

Ани болгъна тоод мах, тос болн ѳс гаргългъар Америкин Соединени Штатсиг ѳѳрхн цагин эргцд күүдж авхми гисн партин болн правительствин тăвсн тѳриг күүцăхд, 1960 джилд селăнă эдл-ахун 100 гектар газрин агъуд 300 центнер ус, 80 центнер мах авх болдж республик даалгъвр авб. Балкарск колхозмуд сăн тохмта мал ѳскдж, авсн даалгъвран күүцăлгъарн ўзмджтă орм элджăнă. Одгă цагт малдан 1,5—2 джилă хот белдхър зүткджăцхăнă.

Зăрм колхозмуд шин эклдж бүүрдснăннъ тўрўн джилмүдт сăн ашмуд ўзулцхăв. ѳлгүрлхд, Советск района Асановин нертă колхоз, 1957 джилд эврăннъ бакцасн 1 сай арслнъга олз авад, нег куч-кѳлснă ѳдр—20 шаху арслнъ болдж тусв. Онц балкарск колхозмуд кучр зовлнъта хаалгъта, уулин белăр бăăцхăнă. 1957 джилд райондар хаалгъс ясгдв, ода болхла цуг колхозмудар машигъар йовдж болхми. Балкар ăмтнă культурн-бытовой бăалгъгиг сăаруллггнд онц чинртă тѳр элдж бăăхнъ—гүүлгăн болджана.

Балкарцир хăрү нуудж ирсн учрар, 1957 джилд республикин потребительск кооперацин фонд ѳсв. ѳлгүрлхд, гонси-башмгин—4,2 сай арслнъгд, уйа хувиц—400 миньгън арслнъгд ѳсв.

Балкарск селăдăр больницс, фельдшер-акушерск пунктс секгддж, медицинск кѳдлăчир немгдджăнă. Клуб, библиотек болн нань чигн культури бăадл-джиргъл делгүүрлггнд туста кѳдлмшин учрежденьс энунд секгдджăнă. Кабардин-Балкарск драмтеатрт балкарск баг, филармонийд болхла балкарск бригад бүүрлгдв. Эднă ўзулсн концерт республикин хотл балгьсна болн райондин хăлăгбачир дунд, ик сăанд тоолгднă. Мана артистир, Советск Союзин наадк областьсър болн газдин орлудар, (ѳлгүрлхд, Монъгълд) ѳч концерт ўзулцхăв.

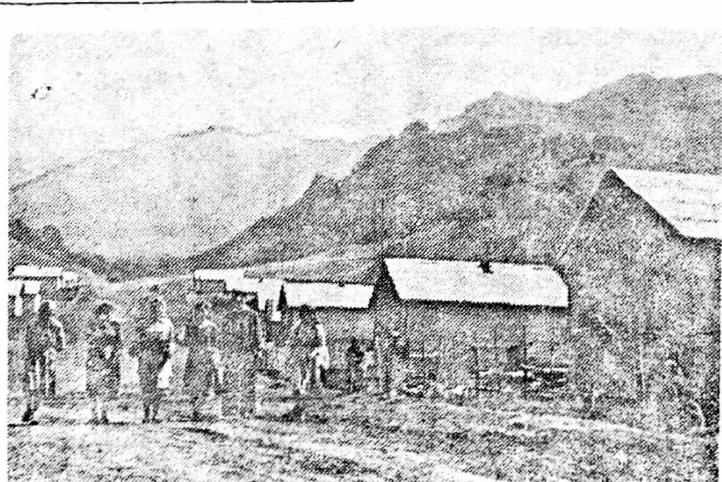
Балкар кѳвүд-күүкд школ эврă келăр дасцхана, теднăс зăрмснъ Кабардин-Балкарск государственни университетд болн нань чигн мана орн-нутгин ах сургъулин заведеньсър даслжăцхана. Нижн-Чегем селанд, балкарск бичкдүдт интернати школ секгдв. Эн джил гурвн школар, 50-д күүнă бăăртă интернатск багмуд секгдх болдж темдгдв.

Мана ăмтнă цуг эн материалн, культури өслтин ик диилврмүд партъ болн правительствин ѳдр ирвăс ѳгчăх килмдж. Балкар келн-ăмтнă экономикаиг болн культуриг центгăруллггнд, республикин партин болн советск органс ик дѳнъгăн күүргнă.

1958 джилн июлин чилгър Кабардин-Балкарск АССР-н Деед Советин сессий бол Балкарцирин культури бăадл-джиргълин болн тедниг куч-кѳлсър теглгънă, дакад балкарск колхозмудин одна эдл-ахун батлгъна туск тѳрмуд энунд күүндгдв.

Эднă экономик болн культур ѳсд ѳгдджăх, партин болн правительствин килмджд, балкар келн-ăмтн эврăннъ кесн-күүцăсн кѳдлмшăрн хăрү ѳгчăнă. Эн джил балкарск колхозмуд буудя болн нань чигн селăнă эдл-ахун хот-хол государствд хулдв. Коммунистическ партин гардврар Балкарин келн-ăмтнă цуг эдл-ахун ѳдгă цагин өслт, цаарандан эднă экономикаинь болн культуринь ик диилврмүд бăрхинь илдж медўлджăнă.

С. ТЕППЕВ.

Кабардин-Балкарск АССР. Балкартн шин тосхдѳж селăн.